

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

-

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Visiossa on linjattu, että vähintään 50 % nuorten ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Tavoitetila voisi olla kunnianhimoisempi eli 60-70 % ikäluokasta. Suomessa korkeakoulutettujen osuus väestöstä on edelleen OECD:n ja EU:n keskiarvoa pienempi. Osuus on kyllä kasvanut 10 viime vuoden aikana, mutta paljon hitaammin kuin läntisten teollisuusmaiden järjestön OECD:n 36 jäsenmaan keskiarvo.

Osaamistason päivittämisen tulee olla työuran edetessä mahdollista tarvittaessa myös tutkintoon johtavan koulutuksen kautta. Tämä nostaa nuorten aikuisten lisäksi myös aikuisikäisen väestön koulutustasoa.

Korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäys edellyttää pitkäjänteistä todelliset kustannukset kattavaa rahoituksen lisäämistä. Määräaikaiset paikat ja määräaikainen rahoitus eivät ole kestävä ratkaisu korkeakoulutettujen osuuden kasvattamiseksi.

Korkeakoulutettujen määrän lisääminen edellyttää myös valintajärjestelmän uudistamista. Nykyinen malli ei ole onnistunut nopeuttamaan siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluopintoihin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Selonteossa esitetty huoli varhaiskasvatuksen kelpoisen opetushenkilöstön riittävydestä ei ratkea yksin yliopistojen varhaiskasvatuksen opettajakoulutuksen laajentamisella. Varhaiskasvatuksen

sosionomeille tulisi palauttaa varhaiskasvatuksen opettajan pätevyys ja ylemmän amk-tutkinnon suorittaneille mahdollisuus edetä päiväkodinjohtajan tehtäviin. Näin voitaisiin varmistaa varhaiskasvatuksen kelpoisen henkilöstön riittävyys koko maassa. Nykyinen lainsäädäntö johtaa siihen, että valmistuvat varhaiskasvatuksen sosionomit hoitavat muodollisesti epäpätevinä varhaiskasvatuksen opettajankin tehtäviä, vaikka ovat saaneet samantasoisen koulutuksen kuin yliopistoista valmistuneet. Ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastakkainasettelua tulisi purkaa ja löytää alan koulutuksessa rakentavia yhteistyön muotoja.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Ammatillista väylää tulevien riittävästä korkeakouluvalmiuksista tulee huolehtia toisen asteen koulutuksen aikana, jotta edellytykset korkeakouluopintoihin pääsemiseen ja opintojen suorittamiseen ovat olemassa. Esim. tekstin tuottamisen valmiudet ja kielitaito ovat ammatillista väylää tulevilla usein melko heikot.

Toisen asteen opiskelua ei tule jättää liiaksi työpaikalla tapahtuvan oppimisen varaan. Riittävät teoreettiset valmiudet on voitava turvata, jotta jatkaminen korkeakouluopintoihin on mahdollista.

Erytystä huomiota tulisi kiinnittää maahanmuuttajataustaisten ammatillisen toisen asteen opiskelijoiden opiskeluvalmiuksien ja suomen kielen taidon vahvistamiseen toisen asteen koulutuksen aikana. Selonteon tätä tukevat tavoitteet ja rahoitusjärjestelmän kannustimet ovat kannatettavia.

Erikoisammattitutkinnot olisi mielekkäämpää suunnata toisen asteen koulutuksen suorittaneiden täydennyskoulutusväyläksi. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden osalta erikoistumiskoulutuksia joustavoittamalla voidaan vastata korkeakoulutettujen täydennyskoulutuksen tarpeisiin.

Eri koulutusasteiden yhteistyön kehittäminen on kannatettava tavoite.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Tutkintotavoitteet ja opiskelijavalinnat:

Määräajassa suoritettavien tutkintojen tavoite on sinällään kannatettava. Määräajoista kiinni pitäminen ei ota kuitenkaan huomioon opiskelijoiden hyvinvointiin liittyviä tekijöitä. Opiskelijoilla on enenevässä määrin erilaisia jaksamisen haasteita ja mielenterveyden ongelmia, eikä korkeakouluilla tai terveydenhoidolla ole resursseja vastata tarpeeseen. Näiltä opiskelijoilta eivät tutkinnot yleensä valmistu määräajassa. Nopeisiin tuloksiin perustuva rahoitusjärjestelmä ei ota tätä huomioon. Opiskelijoiden tulevaisuuden näkökulmasta on kuitenkin tärkeää, että he saavat tutkintonsa tehtyä, vaikka siihen menisi normaalia pitempi aika. Resursseja tulisi kohdentaa sekä korkeakouluille että YTHS:lle riittävien tukitoimien järjestämiseksi.

Ammatillista väylää tulevien riittävästä korkeakouluvalmiuksista tulee huolehtia ammatillisen koulutuksen aikana, jotta edellytykset korkeakouluopintoihin pääsemiseen ja opintojen suorittamiseen ovat olemassa. Esimerkiksi akateemisen tekstin tuottamisen valmiuksien saattaminen korkeakouluopintojen vaatimalle tasolle edellyttää nykyisin lisätukea monille ammatillista väylää tuleville, koska kyseistä osaamista ei ole painotettu ammatillisten tutkintojen näytöissä. Tämä on tärkeä edellytys korkeakouluopinnoissa menestymiselle, kuten myös riittävä suomen tai ruotsin kielitaito.

Koulutusjärjestelmän tulee mahdollistaa kaikilla koulutusasteilla joustava alan vaihtaminen työvoimatarpeiden muuttuessa. Kelpoisuusehdot esim. sote-alalla edellyttävät tietyn tutkinnon suorittamista, eikä siirtymistä näille suuren työvoimatarpeen aloille tule turhaan rajoittaa. Myös rahoitusmallien tulee tämä mahdollistaa. Nykyinen ammattikorkeakoulujen rahoitusmalli rankaisee korkeakoulututkinnon suorittaneiden alan vaihtajien kouluttamisesta.

Resurssit ja rakenteet:

Koulutusjärjestelmän rakenteissa tulee säilyttää korkeakoulutuksen duaalimalli, jossa ammattikorkeakoulujen profiilin mukainen koulutus sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta (TKI) säilyy vahvana. Koulutuksen järjestämisen toteutustavoissa kannatamme joustavuutta ja mahdollisuutta erilaisiin korkeakoulujen yhteistyömuotoihin. Poliittisen päätöksenteon tulisi mahdollistaa mielekäs ja pitkäjänteinen, yli hallituskausien ulottuva korkeakoulujen rakenteellinen kehittäminen. Uusia korkeakouluja ei tule käynnistää, vaan tärkeää on kehittää nykyistä verkostoa ja turvata sen rahoituksen kestävyys.

Korkeakoulujen ohjausjärjestelmä ei saisi vaikeuttaa uudenlaisten perinteiset alarajat ylittävien tutkintojen rakentamista. Sen tulisi mahdollistaa joustava uusien tutkintojen luominen nopeallakin aikataululla.

Valtion ohjauksen muodoista resurssiohjauksella on suurin vaikutus. Korkeakoulujen rahoituskriteerit määrittävät, mihin voimavaroja kannattaa suunnata. Koulutusorganisaatioiden keskinäinen kilpailu rahoituksesta vaikeuttaa mielekästä yhteistyötä.

Rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys ovat tärkeitä ja niitä voitaisiin parantaa, jos vain osa rahoituksesta olisi tuloperusteista. Rahoitusjärjestelmän ja -kriteerien on oltava riittävän joustavia, jotta ongelmakohtia voidaan korjata. Esimerkiksi nykyisessä ammattikorkeakoulujen rahoitusmallissa alakohtaisia tutkintohintoja tulisi tarkastella kriittisesti. Sairaanhoidaja- ja terveydenhoitajakoulutusten sijoittuminen halvimpaan koriin on kestävä ratkaisu. Koulutuksesta iso osa tapahtuu pienryhmissä ja edellyttää kallista opetusvälineistöä ja erityistiloja. Harjoittelukorvauksia joudutaan maksamaan vain amk-tasoisessa sote-alan koulutuksessa. Niiden kustannusvaikutus on merkittävä suurille sote-ajan kouluttajille. Harjoittelukorvauksista tulisi voida luopua myös amk-tasolla.

Selonteossa esitetään runsaasti toimia, jotka lisäävät korkeakoulujen vastuita koulutuksen ja TKI-toiminnan saralla. Ammattikorkeakoulujen rahoitus suoritettua tutkintoa kohti laski 2010-luvulla 30 prosenttia, joten lisääntyvien tehtävien rahoittamiseen on tultava täysimääräinen rahoitus. Selonteossa tulee sitoutua kasvattamaan korkeakoulutukseen kohdennettuja resursseja vähintään samassa tahdissa OECD-maiden keskimääräisten koulutuspanosten kasvun kanssa.

Selonteossa kiinnitetään huomiota pitkien koulutusputkien suunnitelmalliseen ja rakenteelliseen lyhentämiseen koulutuksen kaikissa vaiheissa. Tämä on sinällään kannatettava tavoite. Sote-alalla esim. jatkumo sosionomista sosiaalityöhön on nyt hyvin hidas ja kelpoisuuslainsäädäntö luo turhia tulppia. Sosionomi (Yamk) -tutkinnon suorittaneille tulisi avata kelpoisuus sosiaalityöhön. Tämä toisi helpotusta alan suureen työvoimapulaan.

Jatkuva oppiminen ja koulutuspolut:

Korkeakoulujen jatkuvan oppimisen tarjontaa ja aikuisten koulutusmahdollisuuksia käsittelevissä osioissa on keskitytty lähinnä tutkintoa pienempien osaamiskokonaisuuksien tarjonnan kehittämiseen. Työikäisen väestön määrä kasvaa eikä heidän oppimisensa tarpeita voi rajata lyhytkestoiseen kouluttautumiseen. Selonteko tunnistaa heikosti aikuisten tarpeen osallistua tutkintoon johtavaan koulutukseen työuran aikana.

Aikuiset kouluttautuvat pääosin työn ohessa. Ammattikorkeakoulujen opiskelijoista 59 prosenttia on työllisiä. Korkeakoulutuksen aloittamista ei voida arvioida vain suhteessa 20-vuotiaisiin, jotka päättävät toisen asteen koulutuksen. Ammatillisen koulutuksen jälkeinen polku ammattikorkeakouluun kulkee usein työelämän kautta. Tämä koskee myös osaa Suomeen muualta muuttavista.

Ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot (YAMK) ovat toimiva ja suositaan kasvattava koulutusmuoto työuran aikaiseen osaamisen kehittämiseen. Yhteistyössä yliopistojen kanssa tulee mahdollistaa yamk-tutkinnon suorittaneiden joustava jatkaminen tohtoriopintoihin.

Opintososiaalisten etujen puuttuminen avoimen väylästä voi olla esimerkiksi aliedustetuille ryhmille este hyödyntää avoimen väylää korkeakouluun pääsemiseen.

Jatkuvan oppimisen rahoitusmalli inflatoituu nopeasti jatkuvan oppimisen tarjonnan laajentuessa. Pian ollaan tilanteessa, jossa rahoitus ei kata enää koulutuksesta aiheutuvia kustannuksia. Jatkuvan oppimisen rahoitukseen tulee löytää kestävämpiä muotoja.

Kansainvälisyys ja aliedustettujen ryhmien koulutus:

Kansainvälisten opiskelijoiden määrän lisääminen on tärkeä ja tarpeellinen tavoite, jotta Suomi kykenee vastaamaan väestömuutoksen ja työvoiman kysyntään liittyviin haasteisiin tulevaisuudessa. Selonteossa esitetään kansainvälisten opiskelijoiden osuuden kasvattamista 15 prosenttiin kaikista korkeakouluopiskelijoista. Esitetty tavoitetaso on kansallisella tasolla oikean suuntainen. Tärkeää on edistää eri ministeriöiden yhteisin toimin sekä opiskelijoiden maahanpääsyä että työelämän asennemuutosta kansainvälisten opiskelijoiden työllistymiseksi. Nykyisin jo harjoittelupaikkojen saaminen kv-opiskelijoille on haastavaa. Korkeakoulut eivät yksin pysty vaikuttamaan ulkomaalaisten opiskelijoiden työllistymistavoitteen saavuttamiseen.

Ammattikorkeakoulujen kansainvälisten osaajien saamista tulisi parantaa mahdollistamalla kansainvälisesti tunnistettavat opetushenkilöstön ammattinimikkeet (professori) ja erityisesti ylemmistä tutkinnoista valmistuvien opiskelijoiden tutkintonimikkeet (maisteri Yamk).

Selonteon mukaan korkeakouluissa on riittämättömästi suomen ja ruotsin vaativan tason opintoja kansainvälisille opiskelijoille. Tutkinnoissa on vaativat osaamistavoitteet eikä kieliopintojen määrää voida merkittävästi lisätä substanssitavoitteiden kustannuksella. Tarvitaan rahoitusta kielitaidon kehittämisen tukemiseen tutkinnon ulkopuolisin opinnoin.

Aliedustettujen ryhmien erillisvalinnat voivat toimia väylänä korkeakouluopintoihin. Niissä on kyse positiivisesta syrjinnästä ja se tulisi järjestelmässä sallia. Nykyisenkaltainen kaikille yhteinen sähköinen koe karsii tehokkaasti heikommalla kielitaidolla pyrkivät jo valintavaiheessa. Tarvitaan myös rahoituskannusteita aliedustettujen ryhmien tukemiseen opinnoissa etenemisessä. Kielellisen osaamisen haasteiden takia he etenevät usein normaalia hitaammin ja rahoitusjärjestelmä palkitsee korkeakouluja ja opiskelijoita vain nopeasta valmistumisesta.

Digitalisaatio:

Korkeakoulujen digivision myötä päästään kohti joustavampaa opintotarjontaa. Se on opiskelijoiden näkökulmasta hyvä asia. Samalla on löydettävä rahoitusmalli, joka turvaa korkeakoulujen toimintaedellytykset ja mahdollistaa laadukkaan tarjonnan tuottamisen.

Työelämäyhteistyö ja tki-toiminta:

Ammattikorkeakoulujen kannalta keskeinen pk-yrityssektori ja sen palveleminen niin koulutuksen kuin TKI-toiminnan osalta ei näy riittävästi selonteon linjauksissa. Pk-sektori on keskeisessä asemassa, kun tarkastellaan työpaikkojen ja innovaatioiden syntyä. Korkeakoulutus ja tutkimus eivät siten saa kohdentua vain suurten yritysten tarpeisiin. Tki-yhteistyö myös julkisen sektorin toimijoiden kanssa on tärkeää erityisesti sote-alalla.

Ammattikorkeakoulut ovat TKI-toiminnallaan merkittävässä roolissa tuottamassa sosiaalisia ja yhteiskunnallisia innovaatioita ja yrittäjyyttä mm. palvelujärjestelmien kehittämiseksi, eriarvoisuuden vähentämiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi. Näillä toimilla lisätään paitsi hyvinvointia, myös suomalaisen yhteiskunnan vetovoimaa ulkomaisille investoinneille ja työvoimalle. Suomalainen korkeakoulukenttä on sitoutunut laajasti avoimen tieteen ja toiminnan sekä kestävän ja vastuullisen kehityksen tavoitteisiin ja voi olla merkittävä kansainvälinen edelläkävijä myös tässä. Avoimen ja kestävän tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan merkitys suomalaisen osaamistason, kilpailukyvyn ja hyvinvoinnin nostamisessa tulisi näkyä selonteossa vahvemmin.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

On löydettävä keinoja siihen, miten turvataan tasapuolisesti eri aloille tki-toiminnan edellytykset. Rahoitusta on saatavilla eri aloille hyvin eri tavoin.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

-

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Jatkuvan oppimisen osio on selonteossa kovin suppea. Tutkintoon johtava koulutus on säilytettävä yhtenä mahdollisuutena osaamisen täydentämiseen. Se on tärkeä väylä esim. työllisyysyistä alaa vaihdettaessa. Esim. sote-alalla tiukat kelpoisuussäännökset ja EU-tasoiset direktiivit edellyttävät tutkinnon suorittamista. Korkeakouluja ei tulisi rankaista rahoitusmallin kautta alaa vaihtavien kouluttamisesta.

Jatkuvan oppimisen rahoitukseen on löydettävä nykyistä kestävämpi malli. Ammattikorkeakoulujen jatkuvan oppimisen rahoituskriteeri on inflatoitunut nopeasti opintojen määrän kasvaessa.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Varhaiskasvatustalakea tulisi korjata kelpoisuuksien osalta. Varhaiskasvatuksen sosionomeille tulisi mahdollistaa varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Nykylainsäädäntö lisää alan työvoimaa ja eriarvoistaa samatasoisen koulutuksen saaneita. Päiväkodin johtajan tehtävät tulisi mahdollistaa myös sosionomi (Yamk) -tutkinnon suorittaneille.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Ammattikorkeakoulujen ns. polkuopinnot ovat varteenotettava väylä tutkintoon johtavaan koulutukseen esim. maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Tällainen päätoiminen opiskelu tulisi ottaa huomioon opintososiaalisissa etuuksissa.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden korkeakoulutukseen pääsyn tukemiseksi tarvitaan myös vaihtoehtoisia valintaväyliä. Nykyinen ammattikorkeakoulujen valintakoe karsii tehokkaasti heikomman kielitaidon omaavia hakijoita. Maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden korkeakouluvalmiuksia ja suomen kielen taitoa tulisi tukea vahvasti jo toisen asteen opintojen aikana. Korkeakoulutasolla kielitaidon tukemiseen tarvitaan riittäviä rahoituskannusteita, sillä tutkinnoissa ei voida painottaa kieliopintoja tutkinnon substanssitavoitteiden kustannuksella. Kielitaidon haasteista johtuen monilla opinnot eivät valmistu määräajassa.

Selonteon tavoitteet kansainvälisten opiskelijoiden maahantulon sujuvoittamiseksi ja tutkinnon suorittaneiden pysyvän Suomeen jäämisen oikeuden mahdollistamiseksi ovat kannatettavia. Kansainvälisten opiskelijoiden maahantulon esteitä tulee purkaa ministeriöiden välisellä yhteistyöllä.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

-

Hakala Pirjo
Diakonia-ammattikorkeakoulu OY